

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพสังกัดกรมอาชีวศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจัดเรียงตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 ความหมายของคำว่า คุณธรรม จริยธรรม
- 1.2 แนวทางการจัดจรรยาศึกษา การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 งานวิจัยในประเทศ
- 2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของคำว่า คุณธรรม จริยธรรม

คำว่า คุณธรรม จริยธรรม คำสองคำนี้มีผู้นำมาใช้ควบคู่กันอยู่เสมอ หากจำแนกความหมายจะเห็นความแตกต่างกันได้อย่างชัดเจน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม จริยธรรม เหมือนและแตกต่างกันต่อไปนี้

มานิต มานิตเจริญ (2519 : 219) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง “ธรรมแห่งความดี, คุณงามความดี”

ราชบัณฑิตย (2525 : 187) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี”

วศิน อินทสระ (2529 : 485) ได้ให้ความหมายไว้ว่าคุณธรรม คือ “อุปนิสัยอันดีงาม ซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากการพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน”

แมคเคนซี (Mackenzic อ้างถึงใน วศิน อินทสระ, 2529 : 489) ได้ให้ความหมายไว้ว่าคุณธรรมคือ ความรู้และนิสัย คนมีคุณธรรมจึงหมายถึง คนที่มีความรู้ในหน้าที่ ซึ่งแสดงออกในรูปการณ หรือสถานการณจริงอันพอมองเห็นได้

ฉันทนา จันท์บรรจง (2541 : 1) คุณธรรม คือ “คุณความดี ซึ่งอาจดำรงอยู่ชั่ววันรันดร”

ราชบัณฑิตย (2525 : 214) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ, ศิลธรรม, กฎศีลธรรม”

พระราชวรมณี (ประยูรช ปยุตโต อ้างถึงใน ชำเรือง วุฒิจันทร์, 2524 ; 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม มาจากคำว่า พรหมจรรย์ ซึ่งในพุทธศาสนาหมายถึง มรรค คือ วิธีการปฏิบัติสายกลาง ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ประการ บางครั้งก็เรียกว่า ไตรสิกขา คือ การศึกษา 3 ประการ อันได้แก่ ศิล สมาธิ ปัญญา ดังนั้น จริยธรรม หรือพรหมจรรย์ มรรค และ ไตรสิกขา ทั้งหมดนี้เป็นทางปฏิบัติ เพื่อนำมนุษย์ไปสู่จุดหมายในชีวิต

โกวิท ประวาลพฤษ์ และภณิดา กุสกูล (2539 : 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม มีความหมายเป็น 2 นัย คือ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติภายในกรอบของกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับ และหมายถึง หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม การที่บุคคลแต่ละคนในสังคมมีจริยธรรมจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ และความเจริญก้าวหน้าแก่สังคมเป็นส่วนรวม

บุญมี แทนแก้ว (2539 : 168-170) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม คือ หลักแห่งความประพฤติที่เห็นว่าดีงามและถูกต้อง ในฐานะที่มนุษย์อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมย่อมมีทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ดังนั้น มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจะปะทะกัน เกี่ยวข้องกันอยู่เสมอ ลักษณะของการปะทะกันเกี่ยวข้องกันหรือสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมนั้นอาจจะเป็นไปในทางโหดร้ายป้อนทำลายหรือในทางสร้างสรรค์สันติสุขก็ได้

น้อย พงษ์สนิท (2520 : 92) ให้ความหมายของจริยธรรม คือ หลักปฏิบัติอันถือว่าเป็นความดีงามในการอยู่ร่วมกันอันเป็นผลได้มาจากความขัดแย้งในใจของมนุษย์ระหว่างธรรมชาติฝ่ายสูง และธรรมชาติฝ่ายต่ำ และเป็นไปเพื่อควบคุมแรงผลักดันอันเป็นธรรมชาติฝ่ายต่ำนั้น ให้เป็นไปในแนวทางที่มนุษย์เห็นว่าดี

กล่าวโดยสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงาม ความดี จริยธรรม หมายถึง nis ประพฤติปฏิบัติตน คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนทั้งทางด้านกาย วาจา ใจ ให้ดีงาม สามารถปรับตัวเอง ควบคุมตัวเองให้เข้ากับสังคม และสิ่งแวดล้อมได้ดี เดินสายกลาง รู้จักประมาณตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

แนวทางการจัดจรรยาศึกษา(ซ้ำเรื่อง วุฒิจันทร์, 2524 : 89-91) สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา หรือนักเรียนมัธยมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายและเทียบเท่า มีดังนี้

1. จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการสอนจรรยาศึกษาในโรงเรียนอย่างสืบเนื่องสม่ำเสมอ ไม่ให้มีสภาพเสื่อมโทรม ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สกปรกรกรุงรัง ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดที่ใดในโรงเรียน

2. หัวหน้าสถานศึกษา ครูอาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุก ๆ คนในโรงเรียนประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรมและจรรยาธรรม ตามหน้าที่ของตนโดยสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

3. ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งนอกและในห้องเรียน ให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักจรรยาธรรม และหน้าที่ของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอสืบเนื่องไม่ขาดตอน

4. สังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน มีอิทธิพลในด้านจรรยาธรรมต่อนักเรียนมาก จึงควรจัดแนวปฏิบัติในด้านจรรยาธรรมภายนอกโรงเรียน โดยให้สัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมโรงเรียนอย่างเหมาะสม

5. กำหนดระเบียบโรงเรียนในเรื่องต่างๆ ตามหลักจรรยาธรรมและดำเนินการให้นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ โดยครูมีต้งไปพำรสอนและคอยเฝ้าดู เพื่อเป็นการฝึกวินัยในตนเองของนักเรียนไปในตัวด้วย

6. การสอนจรรยาธรรมในห้องเรียน จะต้องมีการเรียนทฤษฎีและปฏิบัติ โดยให้ปฏิบัติจริง และปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการสำคัญและวัดผลให้จริงจัง เทียงและรวดเร็ว การบริการในโรงฝึกงานและห้องทดลอง ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สะดวกปลอดภัย และเหมาะสมกับจำนวนนักศึกษา การพัฒนากิจกรรมนักศึกษา กิจกรรมนักศึกษา ต้องมีความมุ่งหมายเพื่อ ส่งเสริมคุณลักษณะความความมุ่งหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยถือเอา จรรยาศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของกิจกรรม กิจกรรมที่สำคัญควรมีบริการแนะแนวระบบอาจารย์ที่ปรึกษา การฝึกทฤษฎีในสถานศึกษา การฝึกกายบริหาร การบำเพ็ญประโยชน์ การจัดกิจกรรมทางวิชาการ เช่น การฟังปาฐกถาธรรม และการประกอบศาสนพิธีในวันสำคัญทางศาสนา โดยเฉพาะบริการแนะแนวและระบบอาจารย์ที่ปรึกษา ถ้ามีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว จะเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาจรรยาศึกษาได้เป็นอย่างดี และควรมีคณะกรรมการจัดกิจกรรมของวิทยาลัย เพื่อกำหนดแนวทางของกิจกรรมและประสานงานกิจกรรมของวิทยาลัยได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและเหมาะสม

7. การสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษา ควรมีคณะกรรมการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษา หรือคณะกรรมการสังเกตพฤติกรรม หรือคณะกรรมการจรรยาธรรมของนักศึกษาคอยประจำวิทยาลัยประกอบด้วยอาจารย์ที่มีคุณลักษณะเหมาะสมประมาณ 5 คน มีหน้าที่สังเกตพฤติกรรมของนักศึกษา ในกรณีที่ไม่เหมาะสมให้เรียกมาว่ากล่าวตักเตือน

แล้วรายงานให้ฝ่ายบริหารทราบ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำผิดร้ายแรง ทั้งจะเป็น การกระตุ้นให้เกิดความสำนึกและประพฤติดีต่อไป

8. การกวดขันตามระเบียบและประเพณีปฏิบัติต่าง ๆ ในวิทยาลัยต้องมีการกวดขัน ตามระเบียบของวิทยาลัยที่มีใช้อยู่ โดยให้ปฏิบัติตามระเบียบ ผู้ฝ่าฝืนต้องได้รับคำตักเตือน แนะนำหรือพิจารณาโทษแล้วแต่กรณี ระเบียบใดที่ไม่เหมาะสมแก่กาลสมัย ไม่มีประโยชน์ใน ทางปฏิบัติ ควรปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมหรือยกเลิกเสีย ธรรมเนียมปฏิบัติเรื่องใดที่ไม่ เหมาะสมควรยกเลิกเสีย เช่น การจัดเลี้ยงในสถานศึกษา โดยมีสุราเมรัย มีหญิงบริการ มารวมด้วย ฯลฯ วิทยาลัยควรมีการศึกษาปัญหาจริยศึกษาของนักศึกษาอยู่เสมอ เพื่อจะได้ เป็นข้อมูลประกอบแนวทางพิจารณาแก้ไขปัญหาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

การสอดแทรกจริยศึกษาลงในการสอนวิชาอื่นในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป โดยเฉพาะ ในการศึกษาวิชาชีพ ควรดำเนินการดังนี้

(1) ในการสอนทุก ๆ วิชาควรมีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะทางจริย ศึกษามากขึ้นไปจากความมุ่งหมายเฉพาะลักษณะของวิชาหรือรายวิชานั้น ๆ

(2) ผู้สอนต้องเข้าใจความมุ่งหมายของนักศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ จุดหมายและจุดประสงค์ของการสอนวิชานั้น ๆ จริง ๆ และดำเนินการสอนให้ได้ตามนั้นโดย เน้นความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมที่สัมพันธ์กับวิชาที่สอนทุกบทเรียน

(3) ในการศึกษาวิชาชีพ เช่น วิชาต่าง ๆ นักเรียนนักศึกษาจะต้องปฏิบัติงานอยู่ ในโรงฝึกงานหรือโรงงานครั้งละหลายชั่วโมง ครู อาจารย์มีโอกาสที่จะเห็นข้อบกพร่องของ นักเรียนมาก เมื่อพบเห็นสิ่งบกพร่องต้องอบรมตักเตือนทันทีอย่าปล่อยไว้ ในการสอนภาค ปฏิบัติควรแทรกจรรยาบรรณของวิชาชีพให้ทราบและถือปฏิบัติจนติดเป็นนิสัย และควรมี คะแนนความประพฤติในวิชาชีพ ควรนำนักเรียนนักศึกษาไปดูการประกอบกิจการทางวิชาชีพ ของผู้ที่ประสบความสำเร็จไว้เป็นแนวทางปฏิบัติงานของ นักเรียน นักศึกษาต่อไป

(4) ในการเรียนวิชาการก็ดี วิชาชีพก็ดี ผู้สอนต้องเน้นความสำคัญของคุณธรรม และจริยธรรมให้นักเรียน นักศึกษาเข้าใจว่า แม้จะมีความรู้ความสามารถขนาดไหนถ้าขาด คุณธรรมและจริยธรรมแล้ว ความรู้ความสามารถเหล่านั้นจะไม่เกิดประโยชน์แก่การปฏิบัติงาน ประกอบอาชีพเลย

(5) ในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ทั้งวิชาการและวิชาชีพ ครู อาจารย์ต้องเน้น ให้นักเรียนนักศึกษาเป็นผู้ริเริ่มคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ใหม่ ๆ ขึ้นเอง ส่งเสริม การผลิตเพื่อขายเป็นสินค้า ส่งเสริมความขยันหมั่นเพียร การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ความภาคภูมิใจในผลการเรียนและผลงานของตน ความสามัคคีกัน การทำงานร่วมกัน การอยู่ ร่วมกันในระบอบประชาธิปไตยในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ทั้งวิชาการและวิชาชีพครู อาจารย์ควรเอาใจใส่และสอดส่องดูแล แนะนำในเรื่องความสะอาดและความเป็นระเบียบ

เรียบร้อยของห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ โรงฝึกงาน โรงงาน การใช้และการเก็บรักษาเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ความซื่อสัตย์ สุจริตในการเรียน การทำงาน การสอน หากมีสิ่งบกพร่องต้อง อบรมตักเตือนแก้ไขทันทีอาจเป็นรายบุคคลหรือหมู่คณะ

แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของกรมอาชีวศึกษา

กรมอาชีวศึกษา(ม.ป.ป.) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมไว้ เพื่อให้การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้สำเร็จ การอาชีวศึกษา กรมอาชีวศึกษาโดยกระบวนการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. กำหนดจิตพิสัยด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และ พฤติกรรมบ่งชี้ที่เหมาะสมกับธรรมชาติวิชาในแผนกวิชาหรือกลุ่มวิชา โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

1.1 ครูผู้สอนในคณะวิชาหรือแผนกวิชาหรือกลุ่มวิชาเดียวกันร่วมกันกำหนด โดย พิจารณาจากคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดให้ และ/หรือ เพิ่มเติมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เหมาะสมกับธรรมชาติวิชา ตามที่เห็นควร

1.2 ครูผู้สอนในคณะวิชาหรือแผนกวิชาหรือกลุ่มวิชาเดียวกันร่วมกันกำหนด พฤติกรรมบ่งชี้คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่แผนกวิชาหรือกลุ่ม วิชากำหนด โดยพิจารณาจากพฤติกรรมบ่งชี้ที่กำหนด และ/หรือเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร

2. จัดทำแผนการสอนที่มีบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอัน พึงประสงค์ที่กำหนดตามข้อ 1 ในกิจกรรมการเรียนการสอน และขออนุมัติใช้แผนการสอน

3. ดำเนินการตามแผนการสอน โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

3.1 ก่อนทำการสอน ครูผู้สอนชี้แจง และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดผล ประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม (จิตพิสัย) กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนรับทราบ

3.2 ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอน และทำการวัดผล ประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควบคู่กับ การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยกำหนดสัดส่วนคะแนนด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (จิตพิสัยเดิม) ไม่เกินกว่าร้อยละ 20 ของ คะแนนรวม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับธรรมชาติวิชา

3.3 รวบรวมผลการประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอัน พึงประสงค์ จัดทำ Behavior Progress Chart แสดงให้ผู้เรียนทราบระดับพฤติกรรมของตนเอง เดือนละครั้ง ทั้งนี้ จะประกาศโดยเปิดเผยหรือเป็นการเฉพาะขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างครู ผู้สอนกับผู้เรียนนำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ใน

ข้อ 3.3 ที่ครูผู้สอนเห็นว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ยังมีพฤติกรรมอยู่ในระดับไม่น่าพึงพอใจไปใช้ในการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนั้น ๆ แก่ผู้เรียนต่อไป

4. ประเมินผลและให้ระดับผลการเรียนตามระเบียบการวัดผลและประเมินผล โดยให้จัดทำหลักฐานการวัดผลและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในสมุดบันทึกผลการเรียน ส่งงานวัดผลและประเมินผลเมื่อสิ้นภาคเรียน

5. ประเมินผลและให้ระดับผลการเรียนตามระเบียบการวัดผลและประเมินผล โดยให้จัดทำหลักฐานการวัดผลและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในสมุดบันทึกผลการเรียน ส่งงานวัดผลและประเมินผลเมื่อสิ้นภาคเรียน

สรุป แนวทางการจัดคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องให้ความร่วมมือกันในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้เหมาะสม มีการตั้งคณะกรรมการสังเกตพฤติกรรม ตั้งกฎระเบียบของสถานศึกษาในเรื่องต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับคุณธรรม จริยธรรม ครูอาจารย์ต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมทุกรายวิชาทั้งในและนอกห้องเรียน เสนอแนะ แนะนำคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องและเน้นความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียน มีการจัดสถานที่และสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยกับการสอนคุณธรรม จริยธรรม เน้นให้นักเรียนประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ส่งเสริมเพื่อขายเป็นสินค้า เกิดความขยันหมั่นเพียรใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักรับผิดชอบ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พึงพาดนเอง และประหยัด

การพัฒนาจริยธรรม(สุรศักดิ์ สร้อยครบุรี, ม.ป.ป. : 4-6)

สุรศักดิ์ สร้อยครบุรีได้กล่าวถึง การพัฒนาจริยธรรมว่า การเรียนรู้ทางจริยธรรมนั้นไม่เหมือนกับการเรียนภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ซึ่งไม่เคยรู้จักมาก่อน การสอนภาษาต่างประเทศจึงต้องเริ่มต้นจากรากเหง้าของภาษา แต่การเรียนรู้จริยธรรมเหมือนกับการเรียนรู้ภาษาของตนเอง คือเป็นการเรียนรู้ที่เด็กได้มาจากประสบการณ์และสภาพแวดล้อมรอบตัว การพัฒนาจริยธรรมจึงมิได้เป็นการพัฒนาบุคคลที่มีสภาวะว่างเปล่าไร้จริยธรรม แต่เป็นการพัฒนาให้บุคคลมีจริยธรรมที่พึงประสงค์ และเป็นความพยายามขจัดจริยธรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งเกิดขึ้นแล้วในตัวนักเรียนโดยได้รับมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ตั้งแต่เกิด

1. การเกิดจริยธรรม

เราอาจแบ่งลำดับขั้นของการเกิดจริยธรรมได้ 4 ขั้น ดังนี้

1.1 การเลียนแบบ การเลียนแบบเป็นกระบวนการได้จิตสำนึกซึ่งมีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก โดยเด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่แล้วนำมาปรับเข้ากับตนเองเหมือนกับการเรียนรู้ภาษาพูดของเด็ก การเลียนแบบทางจริยธรรมจึงเกิด

ได้ทั้งจากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และชุมชน แต่มีบ่อยครั้งที่เด็กเลียนแบบในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ตั้งใจจะสอน ดังนั้นผู้ใหญ่ก็ควรมีจริยธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดกับเด็ก

1.2 การแนะนำสั่งสอน นอกจากผู้ใหญ่จะกระทำพฤติกรรมทางจริยธรรมที่เป็นต้นแบบให้แก่เด็กโดยการ “ไม่รู้ตัว” ของทั้งสองฝ่ายแล้ว บ่อยครั้งที่ผู้ใหญ่จะให้คำแนะนำสั่งสอนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแก่เด็ก การรับการแนะนำสั่งสอนจึงเป็นกระบวนการที่จัดสำนึกของเด็กเช่นเดียวกับการเลียนแบบและมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเช่นกัน เพราะในขณะที่การเลียนแบบเป็นการดูดซึมการกระทำนั้น การแนะนำสั่งสอนก็เป็นการดูดซึมทางอารมณ์และเจตคติของบุคคลอื่น ทำให้อารมณ์ของเด็กมิได้พัฒนาการมาโดยอิสระ แต่ไปอิงอยู่กับกลุ่มซึ่งเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของฝูงสัตว์และเป็นรากฐานของชีวิตทางสังคม อย่างไรก็ตามการแนะนำสั่งสอนนี้เป็นวิธีการที่มีประโยชน์สำหรับบิดามารดาและครูในการพัฒนาจริยธรรมและได้ผลมากกว่าการสอนแบบให้เด็กรู้ตัว (conscious)

วิธีการนี้แม้จะมีอิทธิพลต่อการสร้างลักษณะนิสัย แต่เนื่องจากเป็นการเรียนรู้โดยไร้สำนึกจึงเป็นการยอมรับโดยขาดทั้งเหตุผลและการวิเคราะห์ ดังนั้นบุคคลที่ถูก “แนะนำสั่งสอน” มากจนเกินไป จะเกิดปัญหาเป็นความอ่อนแอทั้งทางด้านลักษณะและบุคลิกภาพ

วิธีการนี้ใช้กับเด็กได้ดีกว่าผู้ใหญ่ เพราะเมื่อเด็กเติบโตขึ้นจนมีวุฒิภาวะพอที่จะใช้เหตุผลและการวิเคราะห์แล้ว เด็กก็อาจจะขัดแย้งหรือไม่เชื่อคำแนะนำนั้น อย่างไรก็ตาม การที่เด็กสามารถคิดวิเคราะห์จนเกิดจริยธรรมด้วยตนเองนี้ ถือว่าเป็นอุดมการณ์ทางจริยธรรมขั้นสูงที่สุด

1.3 การลอกแบบ ในการเลียนแบบ เด็กจะรับเอาพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในชั้นการแนะนำสั่งสอน เด็กจะรับเจตคติ อารมณ์ของผู้ใหญ่ และในชั้นการลอกแบบ เด็กจะรับเอาบุคลิกภาพทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ไว้เป็นของตนเอง โดยอาศัยความรักและความชื่นชมในผู้ใหญ่คนนั้นเช่น การชื่นชมวีรบุรุษ เป็นต้น การลอกแบบทางจริยธรรม จึงอาจจะทำให้เกิดการลอกแบบจริยธรรมทั้งที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ทั้งสองทาง

1.4 การสร้างจริยธรรมของตนเอง เมื่อเด็กไม่ผ่านขั้นตอนการลอกแบบมาแล้ว เด็กจะสร้างจริยธรรมของตนเอง โดยสร้างมาจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติ (Natural Self) กับตนเองในสภาพที่มีจริยธรรม (Moral Self) เข้าด้วยกัน การปรับจริยธรรมนี้จะเกิดในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งจะได้พบกลุ่มเพื่อนกลุ่มใหม่ ค่านิยมใหม่ที่อาจทำให้เขาละทิ้งจริยธรรมและค่านิยมเก่าที่รับไว้เมื่อตอนเป็นเด็ก วัยผู้ใหญ่จึงเป็นวัยของการปรับรูปแบบจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งในกระบวนการปรับรูปแบบจริยธรรมนี้ มนุษย์ต้องพิจารณาตนเองใน 3 ประเด็น คือ

- 1) ตัวเราที่เรารู้จัก
- 2) ตัวเราที่คนอื่นรู้จัก และ
- 3) ตัวเราในอุดมคติ ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองเหล่านี้จะได้รับอิทธิพลจาก

ผู้อาวุโสกว่าที่อยู่รอบตัวเป็นอย่างมาก เช่น พ่อ แม่ ครูที่จะตัดสินว่า เขาเป็นคนดีหรือคนเลว

ผู้ใหญ่จึงยังคงมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของลูกหลานและลูกศิษย์ของตน

จากการพัฒนาจริยธรรม 4 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า จริยธรรมของมนุษย์มิได้เป็นสิ่งที่ตายตัวในสภาวะสถิตนิ่ง แต่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ โดยอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) พัฒนาการทางจริยธรรมจะเกิดในช่วง 10 ปีแรก และฝังรากลึกจนถึงการเปลี่ยนแปลงในช่วงหลัง ๆ ของชีวิต

2) จริยธรรมของคน จะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์

เจ. วัตคิน (J. Watkin, 1976 อ้างถึงใน ฉันทนา จันทร์บรรจง 2541 :5) ระบุว่าวิธีการพัฒนาคุณธรรมโดยสรุปแล้ว มี 4 ทางเลือก ได้แก่ (1) ปลอ่ยให้เรียนรู้เองตามธรรมชาติ (2) จัดโอกาสให้ค้นหาตนเองโดยอาศัยหลักการทำค่านิยมให้กระจ่าง (3) สอนให้รู้จักใช้กระบวนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรม และ (4) สอนชุดของค่านิยมและให้การปฏิบัติควบคู่ไปกับสิ่งที่สอน ซึ่งวิธีแรกไม่เป็นที่ยอมรับขององค์วิชาชีพและคนทั่วไป วิธีที่สองใช้ได้กับค่านิยมบางประการเท่านั้น วิธีที่สามช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดได้จริง แต่ไม่แน่ว่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ด้วยหรือไม่ ส่วนวิธีสี่ี่สี่เหมาะจะสมกับการพัฒนาคุณธรรมหรือค่านิยมที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ไม่เหมาะสมกับการพัฒนา ค่านิยมบางประการที่จำเป็นสำหรับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ดังนั้น การพัฒนาคุณธรรมและลักษณะนิสัยต้องผสมผสานกันหลายวิธี และต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางปรัชญาของแต่ละสังคมด้วย สิ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาคือ คุณภาพของความสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์ด้วยกันและระหว่างครูอาจารย์กับผู้บริหารโรงเรียน เพราะบรรยากาศที่สมัครสมานสามัคคีกันภายในสถานศึกษา จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ตามความเห็นของผู้วิจัยมีดังนี้

1. แนะนำให้มีการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติด้วยตนเอง
2. แนะนำให้มีความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรม โดยครอบครัว และชุมชน
3. แนะนำให้รู้จักวิเคราะห์สังเคราะห์คุณธรรม จริยธรรม โดยสถาบันการศึกษา
4. แนะนำให้รู้จักวิเคราะห์สังเคราะห์คุณธรรม จริยธรรม ด้วยตนเอง

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

กิริติ ศรีวิเชียร(2524 : 16-24) ได้กล่าวว่า ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษามีได้มีจุดมุ่งหมายเพียงแค่นี้ให้นักเรียนมีความรู้ทางคุณธรรม จริยธรรมว่าอะไรดี อะไรชั่ว เท่านั้น แต่จัดเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดทัศนคติและสามารถให้เหตุผลเชิงคุณธรรม จริยธรรมในการกระทำของตนเองไปจนถึงเกิดพฤติกรรมเชิงคุณธรรม จริยธรรมได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างซับซ้อนและละเอียดอ่อนมาก จึงจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยทฤษฎีที่ใช้มีอยู่ 4 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมนี้เป็นของ ลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา โคลเบอร์กได้ใช้เวลาอันยาวนานในการศึกษาค้นคว้าเรื่องพัฒนาการของจริยธรรมในตัวเด็กและวัยรุ่นอย่างจริงจัง จนในที่สุดผลการศึกษาค้นคว้าก็พบว่า คนเรานั้นไม่อาจจะอยู่ในสังคมแบบไหน ประเทศใดทวีปใดก็ตามจะมีรูปแบบ (Pattern) ของการพัฒนาจริยธรรมตามลำดับ เป็นขั้นเป็นตอนที่แน่นอนเหมือน ๆ กัน 3 ระดับ 6 ขั้น คือ

ระดับที่ 1

เป็นค่านิยมทางจริยธรรมในระดับก่อนเป็นแบบแผน (Preconventional) มียุติในสิ่งที่เกิดขึ้นกึ่งกายภาพภายนอกในการกระทำที่เลว หรือในความต้องการกึ่งกายภาพ มากกว่าในด้วยบุคคลและมาตรฐาน จริยธรรมในระดับนี้ประกอบด้วยขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 2 ขั้นคือ ขั้นที่ 1 (อายุประมาณ 2-7 ปี) เป็นขั้นที่จะกระทำอะไรลงไปก็คิดถึงตนเองเป็นหลัก เชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจทางกายสูงกว่า เป็นเด็กในวัยก่อนเข้าเรียน หรือในระดับอนุบาลศึกษา จะสามารถให้เหตุผลทางจริยธรรมได้ขั้นนี้เท่านั้น พ่อแม่หรือครูถ้าต้องการให้เด็กได้ประพฤติในสิ่งที่ถูกที่ควรและละเว้นการกระทำบางอย่างที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม อาจใช้การทำโทษด้วยการตีมาเป็นประโยชน์ได้ แต่การตีนั้นต้องไม่กระทำด้วยอารมณ์ หากแต่จะต้องมีการชี้แจงหรืออธิบายเหตุผลให้เด็กฟังด้วย

ขั้นที่ 2 (อายุประมาณ 7-10 ปี) เป็นขั้นที่ตนเราจะกระทำอะไรลงไปก็เริ่มคิดถึงคนอื่นขึ้นมาบ้าง เป็นเด็กที่สามารถคิดให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นนี้ได้จะเป็นเด็กในระดับประถมศึกษา ซึ่งจะสังเกตเห็นได้บ่อยครั้งว่า ถ้าเขาจะทำอะไรซึ่งเป็นสิ่งที่ดี เขามักจะมีข้อแม้หรือข้อเรียกร้องตลอดเวลา ฉะนั้นครูจะต้องจับหลักอันนี้ให้ได้พยายามดูว่าเด็กเขาต้องการอะไร ถ้าอยากจะให้เขาทำอะไรหรือไม่ให้ทำอะไรก็พยายามให้สิ่งที่เขาต้องการตอบแทน เพราะนั่นจะเป็นวิธีที่จะช่วยให้เขาประพฤติดีขึ้น แม้จะยังเป็นการประพฤติที่ยังหวังผลตอบแทนอยู่ก็ตาม

ระดับที่ 2

เป็นค่านิยมทางจริยธรรมในระดับที่เป็นแบบแผน(Conventional)มีอยู่ในการประพฤติปฏิบัติชอบ ในอันที่จะรักษาระเบียบแบบแผน และในอันที่จะสนองความคาดหวังของผู้อื่น จริยธรรมในระดับนี้ยังประกอบด้วยขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม อีก 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 (อายุประมาณ 10-13 ปี) เป็นขั้นที่คนเราเริ่มนำเอาความรู้สึก หรือความคิดเห็นที่แท้จริงของผู้อื่นเข้ามาพิจารณา ก่อนตัดสินใจทำอะไรลงไปก็ต้องคิดแล้วว่า สิ่งนั้นจะไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน แรงจูงใจที่จะประพฤติจริยธรรมในขั้นนี้ก็คือการได้เป็นคนดี มีคนยอมรับความรู้สึกทางจิตใจเข้ามา มีบทบาทสำคัญ การกำหนดแนวทางความประพฤติจริยธรรมจึงเป็นเรื่องของการทำตามคนส่วนมาก เป็นเด็กนักเรียนในระดับช่วงต่อ ระหว่างประถมศึกษา กับ มัธยมศึกษา คือ ประมาณ ป.6-ม.3 การมีป้าย "คนดีวันนี้" หรือ "คนดีสัปดาห์นี้" ไว้ที่มุมหนึ่ง มุมใดของห้องเรียนเอาไว้ สำหรับประกาศชื่อเด็กที่กระทำความดีและลักษณะความดีที่เขาได้กระทำให้ลงไป จะมีความหมายมากต่อการส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติชอบของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง

ขั้นที่ 4 (อายุประมาณ 13-16 ปี) เป็นขั้นที่คนเราจะหันเข้าหากฎเกณฑ์ กฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนในสังคมเป็นเครื่องนำทางความประพฤติ เริ่มคิดว่าความมีเกียรติยศและความเป็นคนที่น่าเคารพนับถือ นั้นเป็นสิ่งที่ได้มาจากการรักษาเป็นเด็กในระดับมัธยมต้นและโดยเฉพาะมัธยมปลายจะสามารถให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นนี้ได้ ในโรงเรียนนั้น การออกระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ใด ๆ ขึ้นมาให้นักเรียนปฏิบัติตามโดยที่นักเรียน ต้องให้นักเรียนเข้ามามีส่วนในการร่างระเบียบอันนั้นด้วย

ระดับที่ 3

เป็นค่านิยมทางจริยธรรมหลังจากเป็นแบบแผนแล้ว Postconventional ได้มาจากหลักการต่าง ๆ ที่สามารถจะนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั่ว ๆ ไปเป็นสากล จริยธรรมร่วมในระดับนี้ประกอบด้วยขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอีก 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 (อายุประมาณ 16-25 ปี) เป็นขั้นที่โดยปกติแล้วหลักการต่าง ๆ จะถูกเขียนขึ้นมาเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของกฎหมาย คนจะเริ่มเห็นความสำคัญของกฎหมาย สัญญา ประชาคม กฎหมายต่าง ๆ จะถูกมองว่าเป็นระบบของการปกครองเลยทีเดียว สิ่งใดที่ถือว่าไม่มีความสมบูรณ์ที่สุดในทางกฎหมาย สังคมสามารถเปลี่ยนแปลงมาตรฐานต่าง ๆ ของสังคมได้ ถ้าแต่ละบุคคลเห็นพ้องต้องกันที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงนั้น โดยปกติจะกระทำขึ้นก็ด้วยเหตุผลที่จะช่วยให้คนส่วนมากเป็นคนดี เรื่องใดก็ตามที่กฎหมายครอบคลุมไม่ถึง สิ่งที่ดีว่าถูกต้องจะเป็นเรื่องของความคิดเห็นส่วนตัว และข้อตกลงระหว่างบุคคล การตรารัฐธรรมนูญก็เกิดขึ้นในขั้นนี้

ขั้นที่ 6 (อายุ 25 ปีขึ้นไป)เป็นขั้นที่เกี่ยวข้องกับหลักการต่าง ๆ ทางจริยธรรมที่เป็นอุดมคติสากล สิ่งที่ต้องรู้คือจะต้องเป็นเรื่องของสำนึกของแต่ละบุคคล ซึ่งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่มันถูกต้องหรือมันเหมาะสมในการนำไปใช้กับทุกคน (ทุกชาติ) ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าหลักจริยธรรม ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากกฎเกณฑ์ตรงที่กฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่เฉพาะเจาะจง เช่น (ท่านจะต้องไม่ลักทรัพย์) แต่หลักจริยธรรมมีลักษณะทั่ว ๆ ไป (เช่นมนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันหมด) หลักจริยธรรมที่สำคัญมากที่สุดจะเกี่ยวข้องกับเรื่องความยุติธรรม ความเสมอภาค และความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ทุกคน หลักการเหล่านี้อยู่ในระดับที่สูงกว่ากฎหมายต่าง ๆ ทั้งหลายที่เขียนเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

สรุปทฤษฎีการพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับที่ 1 ขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 พ่อแม่ ครูจะเป็นผู้ที่แนะนำให้เด็กประพฤติตนในทางที่ถูกต้องได้ดีที่สุด โดยมีสิ่งที่จะต้องรับผิดชอบระดับที่ 2 ขั้นที่ 3 ขั้นที่ 4 ครู โรงเรียนมีส่วนส่งเสริมให้เด็กประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ดีโดยการยกย่องชมเชย และควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับความประพฤติ ระดับที่ 3 ขั้นที่ 5 และขั้นที่ 6 จะเห็นความสำคัญของกฎหมายต่าง ๆ สัญญาประชาคม โดยยึดถือหลักจริยธรรมของความยุติธรรม ความเสมอภาค และความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรี

2. ทฤษฎีพัฒนาการบุคลิกภาพ

ดาร์เรอท์ ชัยสนธิ และสุนี เลิศแสวงกิจ(2540 : 28-29) ได้กล่าวว่า อีริก เอช อีริกสัน(Erik H. Erikson) เชื่อว่าพัฒนาการทางบุคลิกภาพของคนมาจากวุฒิภาวะและการเรียนรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งขั้นของพัฒนาการมนุษย์ออกเป็น 8 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความรู้สึกไว้วางใจและไม่ไว้วางใจ (Sense of Trust VS. Sense of Mistrust) ช่วงปีแรกของชีวิต ถ้าเด็กได้รับความสุขจะเกิดความไว้วางใจ ถ้าเด็กขาดความรักจะทำให้ว่าเหวไม่ไว้วางใจในสภาพแวดล้อม

ขั้นที่ 2 ความรู้สึกเป็นอิสระกับความรู้สึกสงสัย อับอาย (Sense of Autonomy VS. Sense of Doubt and Shame) อายุอยู่ในช่วง 2-3 ขวบ เด็กเกิดความรู้สึกอิสระที่จะทำอะไรก็ได้ด้วยตนเอง แต่ถ้าไม่ไว้วางใจก็จะเกิดความรู้สึกสงสัยและไม่แน่ใจในความสามารถของตนเอง และรู้สึกอับอาย ผู้ใหญ่ควรพยายามให้เขาทำอะไรด้วยตนเองในขอบเขตที่จำกัด มิฉะนั้นจะไม่แน่ใจตนเอง และขี้อายไม่กล้าแสดงออก

ขั้นที่ 3 ความรู้สึกริเริ่มและรู้สึกผิด(Sense of Initiative VS. Sense of Guilty) อายุอยู่ในช่วง 3-5 ปี เมื่อเด็กควบคุมตนเองได้จะพยายามควบคุมสิ่งแวดล้อมบางอย่าง โดยจะเกิดความคิดริเริ่มขึ้น แสดงความสามารถใหม่ ๆ ออกมา ควบคุมสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองต้องการ ถ้าผู้ใหญ่ส่งเสริมจะมีบุคลิกสร้างสรรค์ แต่ถ้าถูกตำหนิจะเกิดความรู้สึกผิด หงอยเหงาม ไม่กล้าแสดงออก มองโลกในแง่ร้าย

ขั้นที่ 4 ความรู้สึกสำเร็จและปรด้อย (Sense of Industry VS. Sense of Inferiority) อยู่ในช่วง 6-12 ปี เด็กจะพัฒนาความรู้สึกถ้าปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้และสามารถทำงานที่ผู้ใหญ่มอบหมายให้สำเร็จ แต่ถ้าไม่ได้ก็จะรู้สึกมีปรด้อย เด็กวัยนี้ชอบแข่งขันเพื่อให้ตนเองชนะ และจะสนใจสังคมมากขึ้น

ขั้นที่ 5 การรู้จักและไม่รู้จักลักษณะเฉพาะของตนเอง (Sense of Identity VS. Sense of Identity Diffusion) อยู่ในช่วง 12-17 ปี เด็กจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ของสังคม จะพยายามค้นหาความรู้สึกของตนเองอย่างแท้จริง แล้วนำมาผสมกับประสบการณ์ที่ได้รับจนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ขั้นที่ 6 ความรู้สึกอบอุ่นและอ้างว้าง (Sense of Intimacy VS. Sense of Isolation) อยู่ในช่วง 17-21 ปี เมื่อผ่านวัยรุ่นมาจะมุ่งกับการงาน และเพื่อนตรงข้ามหรือเพื่อนสนิท ถ้าบุคคลใดประสบผลสำเร็จและมั่นใจตนเอง จะเกิดความรู้สึกอบอุ่น แต่ถ้าคบใครโดยขาดความจริงใจจะรู้สึกอ้างว้าง โดดเดี่ยว

ขั้นที่ 7 ความรู้สึกใฝ่ใจในเชื้อสายของตนและความรู้สึกใฝ่ใจเฉพาะตน (Sense of Generativity VS. Sense of Self Absorption) อายุ 22-40 ปี บุคคลใดได้รับความสำเร็จในขั้นต้น ๆ จะพัฒนาความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่ มีครอบครัว และต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวของตน ถ้าผิดหวังจะเกิดความเฉยเฉยไม่กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบใด ๆ ทั้งสิ้น

ขั้นที่ 8 ความรู้สึกมั่นคงและท้อแท้ (Sense of Integrity VS. Sense of Despair) อายุ 40 ปีขึ้นไป วัยนี้จะอยู่กับความหลังเป็นส่วนใหญ่ ถ้าความหลังมีความสำเร็จ ก็จะรู้สึกมั่นคง ถ้าตรงข้ามกันก็จะรู้สึกท้อแท้

สรุป ทฤษฎีพัฒนาการบุคลิกภาพ ในขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 เป็นช่วงของการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม ผู้ใหญ่ควรส่งเสริมให้ทำอะไรด้วยตนเอง ขั้นที่ 3 และขั้นที่ 4 จะพัฒนาตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ขั้นที่ 5 จะค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง ขั้นที่ 6 ขั้นที่ 7 และขั้นที่ 8 จะเกิดความรู้สึกที่เป็นผู้ใหญ่ ถ้าประสบผลสำเร็จก็จะภาคภูมิใจ มั่นคง ในทางตรงข้ามจะเกิดความท้อแท้ในชีวิต

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม กิรีดิ ศรีวิเชียร(2524 : 31-32) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมนี้เป็นทฤษฎีของอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) นักจิตวิทยาชาวแคนาดา ทฤษฎีนี้อธิบายว่าวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะและกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตน ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนนั้นทฤษฎีการเรียนรู้ได้เน้นการเรียนรู้โดยบังเอิญและการเลียนแบบพฤติกรรมเป็นสำคัญ การเลียนแบบลักษณะและการกระทำของคนอื่น จะเป็นบ่อเกิดของการยอมรับทั่วไป ตั้งแต่เด็กลักษณะทั้งที่ดีและไม่ดี จากบุคคลอื่นได้อย่างง่าย และเกิดได้อย่างกว้างขวาง

ในสถานการณ์เลียนแบบพ่อแม่ ครู อาจารย์ ไปจนถึงวัยรุ่นเลียนแบบดาราดาราภาพยนตร์ การเลียนแบบจะเริ่มจากบุคคลสังเกตพฤติกรรมหรือลักษณะของคนอื่นที่ตนรักใคร่ก่อน ต่อมาก็จะพยายามทำพฤติกรรมหรือให้มีลักษณะอย่างนั้น ๆ บ้าง เด็ก ๆ ไม่จำเป็นต้องแสดงการกระทำใด ๆ ของผู้อื่น ในขณะที่เขากำลังเรียนรู้การกระทำหรือพฤติกรรมของคน ๆ นั้นอยู่ เด็กสามารถเก็บภาพการกระทำนั้น ๆ เอาไว้ในหัวสมองของเขาได้ และสามารถนำออกมาใช้ปฏิบัติได้ในใจ การที่เหมาะสมในเวลาต่อมา

สรุป ทฤษฎีนี้จะเห็นว่าในการจัดจริยศึกษาในโรงเรียนนั้น ครู อาจารย์ ควรจะทำตนเองให้เป็นที่รักใคร่ศรัทธาของเด็ก ด้วยการให้ความรัก ความเมตตา เอาใจใส่ พร้อมกับแสดงพฤติกรรมทั้งทางกายทางวาจาที่ดีให้เด็กได้สังเกตเห็นอยู่ตลอดเวลา ถ้าเด็กเกิดรักใคร่และเลื่อมใสศรัทธาในตัวครูอาจารย์แล้ว โอกาสที่เขาจะเลียนแบบพฤติกรรมที่ดีของครูอาจารย์ก็จะมีมากขึ้นด้วย

4. ทฤษฎีทางสังคมวิทยา กิรติ ศรีวิเชียร(2524 : 33) ได้กล่าวว่า ทฤษฎีนี้ได้รับต้นเค้าความคิดมาจากผลงานของนักสังคมวิทยาที่เชื่อว่า สังคมมีส่วนในการบ่มนุชนัยให้มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามแต่ว่ามนุษย์นั้นจะอยู่ในกลุ่มใดในสังคม โดยที่เด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว จากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ ฯลฯ ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของสังคม ทั้งนี้โดยวิธีที่เรียกว่า การเทียบเคียง (identification) ในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ จริยธรรมนั้นได้ถูกปลูกฝังแล้วเป็นส่วนใหญ่ตั้งแต่คนเรายังเป็นเด็ก ๆ อยู่ แต่อย่างไรก็ตามด้วยความผันแปรของสังคมและสภาพแวดล้อมในภายหลังอาจมีผลกระทบทำให้คนเราเปลี่ยนแปลงจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ไปได้เหมือนกัน เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวัยทารกและวัยเด็กเล็กนั้นมีผลกระทบต่อจริยธรรมของคนเราได้รุนแรงกว่า และมีผลคงทนกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยผู้ใหญ่ ดังนั้นโรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนประถมศึกษาชั้นต้นควรจะมิบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมและปลูกฝังจริยธรรมให้เด็ก โดยครูอาจารย์ จะต้อง ร่วมมือกับพ่อแม่และผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เพราะต่างก็เป็นผู้ใกล้ชิด และมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กด้วยกัน ไม่ควรมุ่งแต่การอบรมเฉพาะเรื่อง กิริยามารยาทอย่างเดียว ควรจะมุ่งอบรมและปลูกฝังในเรื่องลักษณะนิสัย ทศนคติและค่านิยมเชิงจริยธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของคุณค่าและหลักการภายในจิตใจควบคู่ไปด้วย เช่น การอบรมให้เป็นคนมีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ พึ่งพาตนเอง และประหยัด ฯลฯ

สรุป บิดา มารดา ครู อาจารย์ ควรดูแลอบรมปลูกฝังลักษณะนิสัย ทศนคติ และคุณธรรม จริยธรรมของเด็กอย่างใกล้ชิดตั้งแต่ในวัยเด็ก เพื่อให้เด็กมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สุวรรณณี ปราบวิจิต (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนต่างประเทศ ผลการวิจัยพบว่า

1. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กระดับอายุ 15 ปี ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความยุติธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้นด้านการประหยัดอยู่ในระดับปานกลาง

2. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กหญิงสูงกว่าเด็กชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้งโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้าน

3. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยภาพรวมของเด็กนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สูงกว่าเด็กนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญ Wwvi อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า เด็กนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านการประหยัดและความยุติธรรมสูงกว่าเด็กนักเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง

สุกรี เป้าน้อย (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญ Wwvi จังหวัดมหาสารคาม เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม และเป็นรายด้าน มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาสูงที่สุด คือ ด้านการประหยัด เมื่อพิจารณาในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยภาพรวม และเป็นรายได้ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาสูงที่สุดคือ ด้านการประหยัด และเมื่อพิจารณาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน ในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน

2. ผลการเปรียบเทียบ ระดับปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ระหว่างทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนกับครูผู้สอน และระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ โดยภาพรวม และเป็นรายด้าน มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และไม่พบปฏิสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างสถานภาพกับขนาดโรงเรียน ทั้งโดยภาพรวมและเป็นรายด้าน

ผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การปลูกฝังคุณธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา

สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ยังมีปัญหาที่ต้องแก้ไข โดยเฉพาะด้านการประหยัด ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ และหาแนวทางพัฒนาให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กัาชร เสนอจันทร์ชัย (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมของ นักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคระดับ ปวส. และ ปวท. เขตการศึกษา 7 : กรณีการกระทำผิดระเบียบ วินัยและข้อบังคับในสถานศึกษา ปีการศึกษา 2538 ผลการวิจัยพบว่า

ด้านสถานภาพโดยทั่วไป

1. นักศึกษาแผนกช่างไฟฟ้าและช่างยนต์มีพฤติกรรมกระทำผิดมากกว่า นักศึกษาแผนกช่างอื่น ๆ
2. นักศึกษาผู้มีพฤติกรรมกระทำผิดจะมีที่อยู่พักอาศัยเป็นห้องเช่า หอพัก มากที่สุด ในขณะที่นักศึกษาที่ไม่มีพฤติกรรมกระทำผิดจะมีที่อยู่อาศัยเป็นบ้านส่วนตัวซึ่งเป็น ลักษณะครอบครัวที่สมบูรณ์
3. นักศึกษาผู้มีพฤติกรรมกระทำผิดจะมีผู้อุปการะเลี้ยงดูที่ไม่แน่นอน ส่วน นักศึกษาที่ไม่มีพฤติกรรมกระทำผิดจะมีผู้อุปการะเลี้ยงดูเป็นบิดามารดา
4. นักศึกษาผู้มีพฤติกรรมกระทำผิดจะมีพี่น้องเป็นจำนวนมากตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไป ส่วนนักศึกษาที่ไม่มีพฤติกรรมกระทำผิดจะมีพี่น้องจำนวนน้อยไม่เกิน 3 คน
5. ลำดับของการเป็นบุตร wuii นักศึกษาผู้มีพฤติกรรมกระทำผิดจะเป็นบุตร คนสุดท้อง ส่วนนักศึกษาที่ไม่มีพฤติกรรมกระทำผิดจะเป็นบุตรคนที่ 1 หรือเป็นบุตรคนหัวปี
 - พฤติกรรมการใช้เวลาว่าง นักศึกษาผู้มีพฤติกรรมกระทำผิดจะใช้เวลาว่าง ส่วนใหญ่เที่ยวตามสถานบันเทิงเรีงรมยต่าง ๆ และแหล่งอบายมุข ส่วนนักศึกษาที่ไม่มี พฤติกรรมกระทำผิดจะใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ช่วยเหลือกิจกรรมภายในครอบครัว
7. สาเหตุที่เยาวชนนักศึกษาที่มีพฤติกรรมกระทำผิดในกรณีต่าง ๆ นั้น นักศึกษา ส่วนใหญ่ระบุว่า เพราะเยาวชนวัยรุ่นมีความรู้สึกว่าเห่ว ขาดที่พึ่งทางจิตใจ ไม่มีใครเหลียวแล จึงมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนสู่การกระทำผิด
8. ความผิดที่พบมากที่สุดจากการวิจัยครั้งนี้ wuii นักศึกษาส่วนหนึ่งมีความผิด ที่ฝ่ายปกครองคาดโทษ คือ ความผิดเกี่ยวกับสิ่งเสพติด อาทิ ดมกาว เมามสุรา สูบบุหรี่ และยาบ้า รองลงมาคือ ความผิดในเรื่องการแต่งกายไม่สุภาพและพูดจาหยาบคาย
9. สถานภาพของบิดามารดา wuii นักศึกษาผู้มีพฤติกรรมกระทำผิดจะมีบิดา หรือมารดาแต่งงานใหม่มากที่สุด
10. อาชีพของบิดาหรือผู้ปกครอง พบว่า นักศึกษาผู้มีพฤติกรรมกระทำผิดจะมีบิดา หรือผู้ปกครองอยู่ในกลุ่มอาชีพเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมครัวเรือน ขณะที่นักศึกษาผู้

ไม่มีพฤติกรรมกระทำผิดจะมีบิดาหรือผู้ปกครองอยู่ในกลุ่มอาชีพเป็นนักธุรกิจ

11. ฐานะทางเศรษฐกิจอันเป็นรายได้ของครอบครัว นักศึกษาส่วนใหญ่ครอบครัวจะมีรายได้ระหว่าง 2,001 ถึง 5,000 บาทต่อเดือน ซึ่งความยากจนจะเป็นแนวโน้มสู่การกระทำผิดมากกว่านักศึกษาในกลุ่มรายได้อื่น ๆ

สุมาลี กลิ่นทับ (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนเรื่องคุณลักษณะจริยธรรม อยู่ในระดับชั้นจริยธรรม ชั้นที่ 5 คือ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นการกระทำตามหน้าที่ ตามกฎเกณฑ์ และบรรทัดฐานทางสังคมเป็นจำนวนมากที่สุด

อัศวิน นิลเต่า (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาความคิดเห็นของครู ที่มีต่อปัญหาการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลกใน 5 ด้าน พบว่า ด้านความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านความมีน้ำใจ ด้านความมีวินัย ด้านความเป็นไทย และด้านการบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทยมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อปัญหาการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลกใน 5 ด้าน wuif ด้านความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความมีวินัย ด้านความเป็นไทย และด้านการบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย ครูผู้สอนหมวดวิชาสังคมศึกษา และครูผู้สอนหมวดวิชาสามัญทั่วไป มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกันทุกด้าน

3. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อปัญหาการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลกใน 5 ด้าน wuif ด้านความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความมีวินัย ด้านความเป็นไทย และด้านการบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเช่นเดียวกันทุกด้าน

สมสุตา ผู้พัฒนา และจุฬารัตน์ วัฒนะ (2543) ได้วิจัยเรื่องอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การไปวัด การรักษาศีล 5 และการนั่งสมาธิ ต่อความกตัญญูทวดเวที ผลการวิจัยพบว่า 1) การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบใช้เหตุผลมาก เกี่ยวข้องมากกับความกตัญญูทวดเวทีต่อบิตามารดา การอบรมเลี้ยงดูที่ควบคุมน้อยและที่ปล่อยปละละเลยน้อย เกี่ยวข้องมากกับการมีความกตัญญูทวดเวที และการอบรมเลี้ยงดูที่ควบคุมมาก เกี่ยวข้องมากกับการมีความกตัญญูทวดเวที 2) การไปวัด การรักษาศีล 5 และการนั่งสมาธิเป็นประจำ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีความกตัญญูทวดเวทีต่อบิตามารดา

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮอฟแมน(Hoffman, 1970 : 291) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูกับจริยธรรมสี่ประการ คือ การมีความรับผิดชอบ การยอมรับสารภาพผิด การยึดหลักแห่งตน และการต้านทานสิ่งยั่วยุ พบว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบให้อาหารรักในช่วงอายุ 4-13 ปี มีลักษณะทางจริยธรรมทั้งสี่ประการสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักน้อย นอกจากนี้ยังพบว่า การให้เหตุผลในการอบรมสั่งสอนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะทางจริยธรรมของเด็กโดยเฉพาะเด็กที่มีอายุ 5 ปี

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

